

Hrabcová, Jana

Chorvatsko a Evropská unie v letech 1996–1999

Studia historica Brunensia. 2010, vol. 57, iss. 1, pp. [181]-198

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115323>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JANA HRABCOVÁ

CHORVATSKO A EVROPSKÁ UNIE V LETECH 1996–1999

Abstract

The article is focused on development of relations between Croatia and European Union from 1996 to 1999. It shortly outlines Union's positions on Croatia during the war in the first half of the 1990's a after it. It also mentions the postponing of admission to the Council of Europe in 1996. The main part of the article is focused on President Franjo Tudjman's regime and its positions on European Union and its Balkan policy.

Key words

Croatia, European Union, Franjo Tudjman, Process for Stability and Good Neighbourliness in South Eastern Europe, Stability Pact for South Eastern Europe

V počátcích jugoslávské krize bylo Evropské společenství pro Chorvatsko spíše jakousi metaforou příslušnosti k Evropě, k jejímu civilizačnímu a kulturnímu okruhu, který měl Chorvatsku pomoci čelit velkosrbským ambicím. Podle průzkumu veřejného mínění provedeného v červnu roku 1991, tedy asi dva měsíce před vypuknutím válečného konfliktu v Chorvatsku, zaujímalo pozitivní stanovisko k cílům a aktivitám Evropského společenství 78 % obyvatelstva Chorvatska, pro vstup do ES se tehdy vyjádřilo 89 % dotázaných. Podle stejného průzkumu se dokonce 51 % obyvatel domnívalo, že vstup Chorvatska do ES je možný v horizontu pěti let.¹ Konkrétní plán integrace však tehdy ještě neexistoval. Válka tímto „idealizmem“ do značné míry otrásla. V chorvatské společnosti se ve vztahu k ES na podzim 1991 šířila frustrace zapříčiněná neschopností mezinárodních společenství účinně zabránit rozšíření ozbrojeného konfliktu. Tuto frustraci vystřídal na přelomu let 1991 a 1992 optimismus spojený s mezinárodním uznáním su-

¹ Sirotić, Sonja: *Povezivanje s Europskom zajednicom – stanovi stanovništva*. Zagreb 1992, s. 11–17.

verénního chorvatského státu.² Nová vlna euroskepticizmu se objevila po vypuknutí konfliktu v Bosně a Hercegovině na jaře roku 1992, kdy Chorvatsko pro Evropu ztratilo status oběti a proměnilo se v agresora a podle toho s ním bylo i zacházeno. K rozvoji euroskepticizmu v chorvatské společnosti i mezi politickými špičkami přispívala také (oprávněná) kritika ze strany ES/EU zaměřená na nedostatečnou demokratizaci a ochranu lidských práv v Chorvatsku. Přesto ale podle výzkumů veřejného mínění zůstala i po válce většina chorvatského obyvatelstva prozápadně orientovaná (viz dále).

Dědictví války

Chorvatsko bylo válkou z let 1991–1995 těžce poškozeno. Zahynulo v ní na 14 500 lidí, několik desítek tisíc bylo raněno a přes 1000 lidí je dodnes pohřešováno. Také hospodářské ztráty byly obrovské, těžce poškozen byl turizmus, který byl jedním z nejvýznamnějších zdrojů příjmů Chorvatska, zablokovány nebo zničeny byly významné dopravní tepny, strmě narostla nezaměstnanost, někde až na 40 %. Kromě lidských a materiálních ztrát přinesla válka Chorvatsku také utužení nedemokratického režimu prezidenta Franja Tuđmana (1922–1999) a jeho vládnoucí strany, Chorvatského demokratického společenství (Hrvatska demokratska zajednica, HDZ). Zároveň přinesla i rozsáhlou korupci, porušování lidských práv a práv menšin a další společenské problémy. S těmi se chorvatská společnost měla vypořádávat ještě po dlouhá následující léta. Toto „dědictví války“ se mělo stát také výraznou brzdou na cestě Chorvatska do Evropské unie.

Prezident Tuđman a jeho vedení mělo bezprostředně po reintegraci separatistické Republiky Srbské Krajiny a po uzavření Daytonské mírové smlouvy, která v listopadu 1995 ukončila konflikt v Bosně a Hercegovině, triumfální pocit. Mezinárodní postavení země se oproti válečným letům velmi zlepšilo. Avšak i po uzavření mírové smlouvy se zejména USA, ale i EU, snažily na Chorvaty vyvíjet tlak, aby dodržovali závazky z této smlouvy vyplývající. To však v některých politických kruzích v Chorvatsku vyvolávalo značnou nespokojenost. Na druhou stranu, země EU se velmi významně podílely na poválečné obnově Chorvatska a tamní politická reprezentace si uvědomovala, že bez humanitární pomoci z Unie jako celku i z jednotlivých členských zemí by se následky konfliktu v Chorvatsku likvidovaly mnohem hůře a mnohem pomaleji. Podle údajů chorvatské vlády EU Chorvatsku celkem poskytla v letech 1991 až 1999 349 milionů eur,

² Samostatné Chorvatsko bylo spolu se Slovinskem mezinárodně uznáno zeměmi Evropské unie 15. ledna 1992, USA a Rusko je uznaly v dubnu téhož roku.

jednotlivé členské země poskytly bilaterálně v letech 1991 až 1997 1,165 miliardy eur. Dalších 511 milionů poskytla Evropská banka pro obnovu a rozvoj (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD). Humanitární pomoc koordinoval Úřad Evropského společenství pro humanitární pomoc (European Community Humanitarian Office, ECHO).³ Do roku 2000 jeho pomoc využilo na 750 000 uprchlíků, jimž byla zajištěna strava, hygienické potřeby, lékařská pomoc apod. V letech 1991–1999 bylo prostřednictvím ECHO v Chorvatsku rozděleno téměř 300 milionů euro.⁴

V chorvatské společnosti i v poválečném období přetrvávaly spíše proevropské postoje. Podle výzkumu veřejného mínění provedeného v únoru 1996 se 64 % chorvatských obyvatel domnívalo, že Chorvatsko by mělo okamžitě požádat o členství v EU, dalších 33 % uvedlo, že by se tak mělo stát v horizontu pěti až sedmi let a pouze 3 % byla toho názoru, že Chorvatsko by se o členství v EU nemělo ucházet vůbec. Většina Chorvatů souhlasila s „europeizací“ v oblasti cestovního ruchu, spoluprací v oblasti vědy nebo průmyslu, méně už stáli o sblížení s Evropou v oblastech jako zemědělství, ale také ochrana lidských práv nebo obrana.⁵ Většina dotázaných očekávala, že těsnější spojení s Evropou přinese Chorvatsku rychlejší rozvoj, zbohatnutí, rozvoj demokracie, svobody a práva. Zároveň se ale objevovaly také obavy z pokrytectví a neupřímného až negativního postoje EU vůči Chorvatsku či dokonce její nemorálnosti. Všechna tato očekávání, ať už pozitivní nebo negativní, však byla zatím předčasná. I přidružené členství v EU se Chorvatsku totiž v důsledku války, zejména válečných operací vedených proti srbským separatistům v jejím závěru,⁶ a také v důsledku Tuđmanovy domácí i zahraniční politiky vzdánilo.

³ Council Regulation (EC) No 1257/96 of 20 June 1996 concerning humanitarian aid. OJ L 163, 2.7.1996. Citováno dle: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996R1257:EN:HTML> (cit. 23.4.2009).

⁴ *Euroscope*. Bilten Evropskog dokumentacijskog centra IX, 2000, br. 50 – Dodatak, s. IX.

⁵ L e t i c a , Slaven: *Europske preferencije stanovništva Hrvatske*. In: Čučić, Ljubomir (ed.): *Hrvatska i Europa (Europski identitet i perspektive europske integracije – prilog raspravi)*. Zagreb 1997, s. 33–43.

⁶ Jednalo se o operace Blesk (Bljesak) a Bouře (Oluja), jimiž byly dobyty chorvatské oblasti okupované srbskými separatisty, nejprve na přelomu dubna a května (Blesk) západní Slavonie a počátkem srpna 1995 (Bouře) oblast Krajiny s centrem v Kninu. Operaci provázal útěk asi 100 000 srbských civilistů, několik set osob bylo zabito, docházelo k rabování, vypalování domů srbských uprchlíků a dalším excesům. To vyvolalo velkou mezinárodní kritiku Chorvatska, Záhřeb byl ostře pokárán ze strany OSN a jeho prestiž v očích EU také povážlivě klesla. EU vyjádřila znepokojení nad situací a požadovala okamžité zastavení vojenských operací a dodržování mezinárodního humanitárního práva. Zároveň přistoupila k sankcím v podobě zastavení pomoci

Přijetí do Rady Evropy jako mezník na cestě k dalším integracím

Prvořadým úkolem se tak pro Chorvatsko v polovině 90. let stalo dosažení plnoprávného členství v Radě Evropy (Council of Europe, RE/CE), ani to však nebylo úplně jednoduché. Počátkem června 1996 poslala mezinárodní společenství Chorvatsku důrazné varování, aby zlepšilo spolupráci s tribunálem v Haagu a zvýšilo úsilí při provádění demokratizace v podobě odkladu přijetí do Rady Evropy. To byla pro Chorvatsko nejen velká výstraha, ale do jisté míry i šok, protože vstup do této nejstarší a největší evropské organizace dlouhodobě považovalo za svou zahraničněpolitickou prioritu (o řádné členství v Radě Evropy požádalo už 11. září 1992). Přijetí do Rady Evropy považovalo Chorvatsko za oficiální uznání své demokratické orientace na mezinárodní scéně a za významný krok na cestě k integraci do EU. Počátkem roku 1996 se v Chorvatsku všeobecně věřilo, že vstup je otázkou týdnů, maximálně měsíců.⁷ Chorvatští zástupci se tehdy podíleli na práci asi třiceti stálých nebo ad hoc výborů Rady Evropy nebo specializovaných skupin. Parlamentních zasedání se jako zvláštní host už od května roku 1992 účastnila pětičlenná skupina vyslanců Chorvatského saboru, od června 1994 se představitelé místní samosprávy podíleli na práci Kongresu lokálních a regionálních správ Evropy (CLRAE).⁸ Když zasedání Parlamentu RE přijalo 24. dubna 1996 rozhodnutí, kterým doporučovalo přijetí Chorvatska do Rady Evropy, bylo jeho členství v této organizaci považováno za hotovou věc.⁹ Přesto se tak nestalo.

Výbor ministrů Rady Evropy v červnu rozhodl Chorvatsko nepřijmout. Rozhodnutí Rady Evropy podpořila také Evropská unie, která byla toho mínění, že Chorvatsko nemůže být přijato, dokud nebude plně spolupracovat s Haagským tribunálem a na rozvoji demokracie.¹⁰ Evropský parlament navíc v říjnu Záhřeb vyzval, aby zajistil vyšetření zločinů spáchaných na Srbech v Krajině a bezpečnost srbských obyvatel v této oblasti.¹¹ Důvodem

z programu PHARE a suspendování Dohody o obchodu a spolupráci. Přesto chorvatská armáda pod velením generála Ante Gotoviny pokračovala i do Bosny s cílem osvobodit obklíčený Bihać.

⁷ Srov. S a n a d e r , Ivo: *Europski integracijski procesi i Hrvatska*, Forum XXXVI, 1997, s. 182–183.

⁸ Status zvláštního hosta znamená, že tento se může účastnit zasedání, ale nemůže se podílet na přijímání rozhodnutí.

⁹ Srov. *Hrvatska u Vijeću Evrope*. Euroscope. Bilten Evropskog dokumentacijskog centra V, 1996, br. 24, s. 1–2.

¹⁰ *Parliament resolution on Croatia's failure to gain admission to the Council of Europe*. Bulletin EU 1996, no. 6. Citováno dle: <http://europa.eu/bulletin/en/9606/p104072.htm> (cit. 25.4.2009).

¹¹ *Parliament resolution on the situation in Croatia*. Bulletin EU 1996, no. 10. Citováno

pro odklad přijetí bylo zejména nedostatečné respektování svobody tisku, komplikování návratu srbských uprchlíků, manipulace volebními výsledky, absence nezávislého postavení soudní moci a zejména nedostatečná spolupráce s Haagským tribunálem pro bývalou Jugoslávii. V Chorvatsku vyvolalo rozhodnutí Rady Evropy rozčarování. Vládnoucí HDZ měla pohotově pro odklad přijetí jiné vysvětlení, než nespolečnosti s ICTY a nedemokratické praktiky. Domnívala se, že přijetí Chorvatska zbrzdil regionální přístup některých evropských zemí, které prosazovaly, aby byly Chorvatsko a Svazová republika Jugoslávie přijaty do Rady Evropy společně. A vzhledem k tomu, že Jugoslávie v žádném případě nebyla schopná splnit požadavky pro přijetí, nemohlo být přijato ani Chorvatsko.¹²

Mezinárodní společenství se však snažilo svým přístupem zejména pomocí upevnění míru v regionu a demokratizaci jednotlivých zemí. Dne 8. června byla ve Vídni uzavřena dohoda o kontrole zbrojení v Chorvatsku, Bosně a Hercegovině a Svazové republice Jugoslávii (Savezna republika Jugoslavija, SRJ), kterou tvořilo Srbsko a Černá Hora. Postupně se také normalizovaly vztahy právě se SRJ. Dne 23. srpna 1996 se Jugoslávie s Chorvatskem vzájemně uznaly a jejich ministři zahraniční Milan Milutinović a Mate Granić podepsali v Bělehradě *Dohodu o normalizaci vztahů mezi Republikou Chorvatsko a Svazovou republikou Jugoslávii*.¹³ V dohodě se oba státy zavázaly respektovat se jako „nezávislé, suverénní a rovnoprávné státy v rámci svých mezinárodních hranic“. SRJ tak definitivně rezignovala na jakékoliv změny chorvatských hranic v souvislosti se srbskou menšinou žijící v Chorvatsku. Případné spory se obě strany zavázaly řešit pouze mírovou cestou podle mezinárodního práva.

Tyto kroky ocenila jak Evropská unie, tak Rada Evropy.¹⁴ Chorvatsko bylo tedy 6. listopadu 1996 konečně po čtyřech letech čekání přijato do Rady Evropy jako její 40. člen. Udělalo tak další důležitý krok na cestě ke členství v evropských a euroatlantických organizacích. Zároveň členství

dle: <http://europa.eu/bulletin/en/9610/p102007.htm> (cit. 25.4.2009).

12 Srov. text Ivo Sanadera, který v roce 1996 působil jako vedoucí úřadu prezidenta Tuđmana: S a n a d e r, Ivo: *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990.–2000*. Zagreb 2000, s. 219–228.

13 Srov. *Sporazum o normalizaciji odnosa SRJ i Hrvatske*, Beograd, 23. avgust 1996. In: Stojković, Momir (ed.): *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996. Dvostrani i višestrani međunarodni ugovori i drugi diplomatski akti o državnim granicama, političkoj i vojnoj saradnji, verskim i etničkim manjinama*. III tom (1946–1996). Beograd 1999, br. 563, s. 798–801.

14 Srov. *Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the normalisation of relations between the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia*. PESC/96/77, 26.8.1996.

v Radě Evropy podporovalo další demokratizaci v samém Chorvatsku, rozvoj politiky ochrany národnostních menšin, celospolečenský rozvoj i obnovu oblastí poškozených válkou.

Royaumontský proces a globálně-regionální přístup EU k zemím jihovýchodní Evropy

Pomoci všeobecnému rozvoji a demokratizaci nejen Chorvatska, ale celé oblasti bývalé Jugoslávie, se snažila i Evropská unie. V souvislosti s Daytonským mírovým procesem rozběhla EU *Proces pro stabilitu a přátelské vztahy v jihovýchodní Evropě* (Process for Stability and Good Neighbourliness in South Eastern Europe), známý také jako *Royaumontský proces*, podle místa, kde byla 13. prosince 1995 na francouzský návrh podepsána zahajovací deklarace. Účelem této společné aktivity bylo podpořit a zefektivnit provádění mírových smluv. Proces byl zaměřen na podporu malých projektů, které měly znovu zahájit dialog a spolupráci mezi národy jihovýchodní Evropy v oblasti kultury, vědy a výzkumu, budování občanské společnosti apod. Účastnilo se ho patnáct členských států EU a zástupci Evropské komise, Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Jugoslávie, Makedonie, Rumunsko, Rusko, Slovinsko, Turecko, USA, Rada Evropy a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (Organization for Security and Cooperation in Europe, OBSE/OSCE). Proces neměl žádné institucionální struktury, probíhal v rámci pravidelných setkání.¹⁵ Hmatatelnějších výsledků dosáhl Proces v podstatě pouze v oblasti spolupráce nevládních organizací, médií a vědecké spolupráce.

V letech 1997 až 1999 se politika EU vůči Chorvatsku zakládala na tzv. regionálním nebo globálně-regionálním přístupu. Tento přístup vznikl z potřeby vytvořit stabilní zónu, posílit bezpečnost a rozvoj a zároveň vztahy se sousedy. Týkal se zemí, které ještě nezahájily vstupní rozhovory s EU. Specifikem regionálního přístupu byla tzv. *dvojitá podmíněnost* (double conditionality). Unie nepovažovala za dostatečné zlepšení vztahů pouze mezi dvěma zeměmi regionu jihovýchodní Evropy. Každá země, která stála o to, aby dosáhla pokroku ve vztazích s EU, musela zlepšit své vztahy se všemi zeměmi regionu.¹⁶

¹⁵ O průběhu Royaumontského procesu srov. *Report from the Commission to the Council on regional co-operation in Europe*. COM (97) 659 final, 1.12.1997.

¹⁶ Evropská unie řadila Chorvatsko k „zemím jihovýchodní Evropy“. Toto vymezení zahrnovalo země bývalé Jugoslávie bez Slovinska plus Albánii, které se ještě dělily na dvě skupiny: První zahrnovala Makedonii a Albánii, tedy země, které nebyly zasaženy válkou z první poloviny 90. let, do druhé skupiny patřily Chorvatsko spolu

Regionální přístup určoval dokument, který přijala Rada ministrů 28. října 1996, nazýval se *Budoucí smluvní vztahy s některými zeměmi jihovýchodní Evropy*.¹⁷ Rada v něm pozitivně ocenila stav v oblasti v období po uzavření Daytonské mírové smlouvy a vytýčila své cíle ve vztahu k zemím této oblasti. Mezi ně patřilo úspěšné provádění mírových dohod, dále podpora politické stability, rozvoje demokracie a právního státu (institucionalizace, reforma veřejné i státní správy), hospodářské obnovy a rozvoje (přeměna válečných ekonomik na civilní, obnova infrastruktury), provádění reforem jak v politice tak v hospodářství a také dohled na dodržování lidských a menšinových práv (politika nediskriminace, návrat uprchlíků). EU také očekávala, že země bývalé Jugoslávie budou rozvíjet vzájemnou spolupráci, zejména v odvětvích jako doprava, energetika, telekomunikace, zemědělství a ochrana přírody. Ve výsledku měl být mezi zeměmi jihovýchodní Evropy umožněn také volný pohyb osob, zboží a služeb. Předpokládalo se, že politika regionálního přístupu by měla nejprve vyústit v dohody o spolupráci, poté dohody o přidružení a ve třetí fázi ve vstup do Unie. Postup k vyšším stupňům spolupráce s EU měl být pro všechny země regionu současný.

Na zasedání Rady ministrů v Lucemburku 29. až 30. dubna 1997 byla definována kritéria, jejichž splněním bylo podmíněno obnovení hospodářských preferencí, možnosti využívání prostředků z programu PHARE a uzavírání smluv s Unií.¹⁸ Dokument konstatoval, že země této oblasti mají právo na těsnější vztahy s EU, ale zároveň upozorňoval, že vyjednávání o jejich smluvní úpravě bude podmíněno tím, jak dané země splní následující podmínky. Mezi ty nejdůležitější patřilo dodržování demokratických norem a rozvoj demokratických struktur, dodržování menšinových práv a připravenost zapojit se do hospodářské spolupráce v rámci regionu. Pomoc Unie byla opět vázána na plnění povinností stanovených mírovými smlouvami a spolupráci s Mezinárodním soudním tribunálem v Haagu. Podmínky pro započítání přístupových rozhovorů nebyly nastaveny tak přísně, jako podmínky pro uzavření smluv s EU. Zahrnovaly umožnění návratu uprchlíků (včetně vnitřních migrantů), přijímání občanů původem z regionu, kteří se

s Bosnou a Hercegovinou a Jugoslávií, které byly povinny plnit závazky plynoucí z Daytonské, Pařížské a Erdutské mírové smlouvy. Později se pro země bývalé Jugoslávie bez Slovinska a pro Albánii začalo užívat také poněkud umělé označení „země západního Balkánu“.

¹⁷ *Report from the Commission to the Council and the European Parliament. Common Principles for future relations with certain countries in South-Eastern Europe.* COM (96) 476 final, 2.10.1996.

¹⁸ *Relations with the countries of Central Europe.* Citováno dle: <http://europa.eu/generalreport/en/1997/enx60897.htm#FNf15> (cit. 24.4.2009).

nezákonně nacházeli v zemích EU, provádění demokratických politických reforem včetně konání svobodných voleb, respektování nezávislosti médií, dále hospodářské reformy, které zahrnovaly privatizaci, ukončení kontroly cen atd. EU tedy balkánským zemím naznačila, že bude záležet především na nich, jak rychle se budou přibližovat integraci. Přestože šlo o regionální přístup, každá země musela splnit podmínky zvlášť. Konkrétní podmínky pro Chorvatsko zahrnovaly ještě splnění povinností plynoucích ze Základní smlouvy o Východní Slavonii, spolupráci s UNTAES a OBSE,¹⁹ odbourávání celních bariér mezi Chorvatskem a Republikou Srbskou atd.

V Jugoslávii (Srbsku a Černé Hoře) byl požadavek regionální spolupráce na Balkáně přijat vcelku pozitivně, protože představoval pro režim Slobodana Miloševiče příležitost, jak konečně vystoupit z izolace. Naopak v Chorvatsku se ozvaly silné hlasy proti, které varovaly, že se jedná o pokus, jak vrátit zemi zpět na Balkán nebo znovu obnovit někdejší Jugoslávii. Nejvýznamnějším odpůrcem regionálního přístupu byl prezident Franjo Tuđman, který kategoricky odmítal jakékoliv sbližování Chorvatska s ostatními zeměmi regionu, kromě Bosny a Hercegoviny. Přitom pro Chorvatsko jako hospodářsky nejrozvinutější zemi v regionu mohla být hospodářská spolupráce prospěšná. Mohlo se například účastnit obnovy Bosny a Hercegoviny nebo znovu získat odbytiště pro vývoz svých produktů do ostatních zemí bývalé Jugoslávie. Problém však spočíval v tom, že chorvatské hospodářství se tradičně mnohem více orientovalo na Západ než na ostatní země bývalé Jugoslávie. Více než polovina celkového importu Unie ze zemí západního Balkánu (tedy bývalé Jugoslávie bez Slovinska plus Albánie) pocházela z Chorvatska. EU se také snažila posílením regionální spolupráce na Balkáně zabránit eventuálnímu vypuknutí dalšího konfliktu. Regionální přístup však během tří let, kdy byl uplatňován, nepřinesl vzhledem k náročně nastaveným podmínkám očekávané výsledky a vztahy mezi Chorvatskem a Evropskou unií v této době stagnovaly, stejně jako bilaterální vztahy mezi EU a zeměmi jihovýchodní Evropy obecně.

¹⁹ Otázku Východní Slavonie, kterou během války ovládali srbští separatisté, řešila tzv. Erdutská mírová smlouva uzavřená v listopadu 1995. Rezolucí OSN číslo 1037 byla v lednu 1996 ve východní Slavonii ustanovena Přečodná správa OSN pro území Východní Slavonie (UNTAES). Pod správou OSN se území nacházelo až do roku 1998, kdy bylo předáno pod přímou správu Záhřebu. Územní integrace Chorvatska tak byla zcela dokončena.

Tuđmanův režim a Evropská unie

Prezident Tuđman ani vládnoucí HDZ nebyli primárně proti integraci Chorvatska do Evropské unie, protože začlenění do euroatlantských struktur by Chorvatsko definitivně vymanilo z Balkánu. Jenomže základní principy, na nichž Unie spočívala a požadavky, které na Chorvatsko kladla, se neslučovaly s principy, na nichž spočívala populistická a nacionalistická vláda Tuđmanova režimu. Zároveň si ale prezident i vládnoucí strana uvědomovali, že Chorvatsko nemůže zůstat zcela izolováno, a navíc finanční podpora Unie byla nutná pro obnovu a rozvoj země. Proto podniklo Chorvatsko koncem 90. let významné kroky, aby se evropským integracím přiblížilo. V březnu roku 1998 bylo v rámci institucionálních příprav zřízeno Ministerstvo evropských integrací, první ministryní se stala místopředsedkyně vlády Ljerka Mintas-Hodas.²⁰ Ljerka Mintas-Hodak byla poněkud kontroverzní postavou, proslavila se například prohlášením, že svědectví Stjepana Mesiće v případě generála Tihomira Blaškiće v Haagu bylo nemorální. Tento výrok byl však zcela v duchu politiky vládnoucí HDZ.²¹ Vláda přijímala v souvislosti s evropskými integracemi i konkrétní kroky. Od počátku roku 1999 měly podle jejího rozhodnutí všechny vypracováváné zákony zohledňovat platnou legislativu Unie. Aktivita HDZ na poli evropských integrací vzrostla ve druhé polovině roku 1999 po přijetí Stabilizačního a asociačního paktu pro jihovýchodní Evropu (viz dále).

Evropská komise dvakrát ročně podávala Radě zprávu o stavu v zemích regionu. Rozvoj dalších vztahů s Uní závisel na pozitivním ocenění. Komise ve svých zprávách z let 1997–1999 kritizovala Chorvatsko pro nedostatečný nebo „téměř žádný“ pokrok v oblasti demokratizace a respektování lidských práv,²² svobody médií a reformy volebního systému, dále v otázce návratu uprchlíků a spolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem pro bývalou Jugoslávii v Haagu.²³ Může se zdát, že otázka spolupráce Chor-

²⁰ *Odluka o imenovanju ministrice u Vladi Republike Hrvatske*. Narodne novine 32/1998, 10.3.1998.

²¹ Pozdější prezident Chorvatska Stjepan Mesić se svým svědectvím v případě generála Blaškiće, obviněného z válečných zločinů spáchaných v Bosně u města Ahmići, proměnil několik tvrzení, která připouštěla vinu Chorvatska na válce v Bosně a Hercegovině. Od skalních příznivců HDZ si za to vysloužil označení zrádce. Srov. *Slobodna Dalmacija*, 12.5.2000. Citováno dle: <http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20001205/novosti.htm> (cit. 24.4.2009).

²² *Commission communication on operational conclusions. Regional Approach to the countries of South-Eastern Europe: Compliance with the conditions in the Council Conclusions of 29 April 1997*. COM (1998) 618 final, 28.10.1998, s. 3.

²³ Srov. např. *2041st Council meeting GENERAL AFFAIRS Brussels, 10 November 1997*. PRES/97/328, 12. 11. 1997. Citováno dle: <http://europa.eu/rapid/pressRelea>

vatska s ICTY se táhne historií vztahů této země s Evropskou unií jako ona příslovečná „červená nit“. Důvodem bylo zejména to, že Chorvatsko skutečně s tribunálem nespolupracovalo nebo spolupracovalo jen nedostatečně. V roce 1998 odmítl prezident Tuđman vydání generála Ante Gotoviny a nejen to, odmítal, a s ním i velká část chorvatské veřejnosti, už jen samotný princip souzení chorvatských generálů a velitelů, považovaných ve své domovině za osvoboditele a hrdiny. Dobře to ilustrovala slova akademika Josipa Pečariće, který napsal: „*Soud, který soudí ty, kteří bojovali za svobodu svého národa a soudí je právě proto, že za tuto svobodu bojovali, je nejlepší ukazatel, jak se mocní tohoto světa stavějí ke svobodě.*“²⁴ Podobné postoje podporovali kromě prezidenta i další vrcholní politici. Na jaře 1999 například tehdejší premiér Zlatko Mateša v saboru prohlásil, že ani jeden chorvatský generál nebude vydán do Haagu,²⁵ proti vydání generálů vystupovali i zástupci opozice.²⁶ Laxní spolupráce s ICTY ze strany Chorvatska plynula také z faktu, že Chorvaté nebyli spokojeni s prací soudu a vyšetřovatelů. Měli pocit, že soud opomíná válečné zločiny, které se odehrály na chorvatském obyvatelstvu v Chorvatsku nebo v Bosně, zatímco důsledně pronásleduje jejich velitele, které oni považovali za hrdiny, osvoboditele a sjednotitele Chorvatska.²⁷ Těmto názorům nahrával i fakt, že v roce 1999 byli stále na svobodě mnozí ze srbských pachatelů válečných zločinů v Chorvatsku a Bosně, například Mile Mrkšić, Miroslav Radić a Veselin Šljivančanin, kteří byli zodpovědní za vraždy, mučení a kruté zacházení se zajatci a raněnými ve vukovarské nemocnici. Vzneseny byly v té době pouze dvě obžaloby (Martić a Mrkšić).²⁸ Počátkem roku 1999 také nebyl nikdo obviněn ani za zločiny spáchané na Chorvatech ve střední Bosně.

sesAction.do?reference=PRES/97/328&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en (cit. 27.4.2009).

- 24 P e č a r i ć , Josip: *Ulazak u EU i gubitak nacionalnih vrijednosti*. In: Hrvatska i Zapadni Balkan: rasprave o suverenitetu, nacionalnom identitetu i vanjskoj politici. Edd: Miroslav Tuđman a Mate Ljubičić. Zagreb 2007, s. 191.
- 25 *Vjesnik*, 24.3.1999. Citováno dle: <http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/24/nunu.htm#BOOKMARK%200> (cit. 14.4.2009).
- 26 *I HDZ i oporba odlučno protiv izručenja generala!* *Vjesnik*, 23.3.1999. Citováno dle: <http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/23/ntem.htm#BOOKMARK%200> (cit. 24.4.2009); *Račan: Nikome ne dopuštamo da dovodi u pitanje borbu za neovisnost Hrvatske*. *Vjesnik*, 24.3.1999. Citováno dle: <http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/24/nunu.htm#BOOKMARK%201> (cit. 24.4.2009).
- 27 Srov. S a n a d e r , I.: *Hrvatska*, s. 83–89.
- 28 Blíže o jejich případu na webových stránkách Mezinárodního soudního tribunálu pro bývalou Jugoslávii. Citováno dle: <http://www.icty.org/cases/party/748/4> (cit. 1.5.2009).

Dalším problematickým bodem Tuđmanova režimu bylo omezování svobody médií. Známy je případ z roku 1996, kdy chorvatská Telekomunikační rada odmítla na příkaz z vyšších míst prodloužit licenci nezávislému a vůči režimu často kritickému záhřebskému Rádiu 101, které fungovalo už od 80. let. V Záhřebu se proti tomuto rozhodnutí pořádaly mohutné demonstrace a oficiálně jej kritizovala i Evropská unie.²⁹ Licence tak rádiu nakonec prodloužena byla. Veřejnoprávní Chorvatská radiotelevize (HRT) však nadále zůstávala zcela pod vlivem Tuđmanem dosazeného vedení. Evropský parlament také opakovaně kritizoval Tuđmanův režim za nátlak vyvíjený na nezávislé nevládní organizace působící v Chorvatsku a za bránění svobodě shromažďování.³⁰ EU nedůvěřovala Tuđmanovi ani v otázce vztahů s Bosnou a Hercegovinou, zejména pochybovala o tom, jestli je chorvatský prezident skutečně ochoten respektovat integritu bosenských hranic. Unie kritizovala také postoj chorvatské vládnoucí garnitury k návratu srbských uprchlíků a jejich reintegraci do společnosti.³¹

Programy pomoci

Jak už bylo zmíněno, v letech 1991 až 1995 proudila z EU do Chorvatska humanitární pomoc, která přicházela i v letech 1996 až 1999. V červenci 1996 představila EU nový program pomoci Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Jugoslávii a Makedonii – program OBNOVA.³² Program byl zaměřen na obnovu infrastruktury zničené válkou, podporu návratu uprchlíků a jejich reintegraci do společnosti, vytváření ekonomicko-sociálních podmínek pro hospodářský rozvoj a rozvoj soukromého sektoru, konsolidaci demokracie a budování občanské společnosti, podporu nevládních organizací, kulturních a vzdělávacích projektů a regionální spolupráce. Na

²⁹ *Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on Radio 101 in Zagreb.* PESC/96/103, 22.11.1996. Citováno dle: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PESC/96/103&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> (cit. 25.4.2009).

³⁰ *Parliament resolution on Croatia.* Bulletin EU 1997, no. 12, 5.12.1997. Citováno dle: <http://europa.eu/bulletin/en/9712/p101005.htm> (cit. 25.4.2009).

³¹ *CFSP Statements: Croatia: Response to President Tudjman's HDZ congress speech.* Press 51, Nr: 6284/98, 26.2.1998. Citováno dle: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/6284X8.htm (cit. 25.4.2009).

³² *Council Regulation (EC) No 1628/96 of 25 July 1996 relating to aid for Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the former Yugoslav Republic of Macedonia.* OJ L204/1, 14. 8. 1996. Citováno dle: <http://www.seerecon.org/region/documents/ec/obnova.htm> (cit. 26.4.2009).

pomoc návratu uprchlíků a vysídlených osob byl vytvořen *Program obnovy pro návrat* (EU Reconstruction Programme for Return, EUPOP). Program měl pomáhat vytvářet podmínky pro návrat původního obyvatelstva do 18 oblastí zasažených válkou ve Východní a Západní Slavonii a bývalých sektorech Sever a Jih, tedy v Krajině. Pomoc byla zaměřena zejména na obnovu domů, odminování oblastí a obnovu infrastruktury. Dále měla pomoc sloužit k reintegraci bývalých vojáků do běžného civilního života. Celkem bylo v letech 1996–2000 Chorvatsku z programu OBNOVA poskytnuto 60 milionů euro.

Stabilizační a asociační proces

S výbuchem kosovské krize v roce 1999 se změnil i postoj mezinárodního společenství k Chorvatsku. To si díky své spolupráci s EU a NATO na řešení krize získalo jejich důvěru a mezinárodní postavení Chorvatska se zlepšilo.³³ Chorvatsko se účastnilo setkání ministrů zahraničních věcí organizovaných během kosovské krize v dubnu 1999 v Lucemburku i Peterbergu (blízko Bonnu), chorvatský ministr zahraničních věcí Mate Granić byl přítomen i jednáním NATO v Bruselu a koncem března roku 1999 byl Madeleine Albright pozván do Washingtonu na slavnostní zasedání NATO u příležitosti 50. výročí této organizace.³⁴ V dubnu 1999 se Chorvatsko také jako diplomatický host na pozvání Německa a Rakouska účastnilo Třetí euromediterránské konference ve Stuttgartu.

Evropská unie pak přehodnotila svůj celkový přístup k zemím jihovýchodní Evropy. Neefektivní regionální přístup nahradila Stabilizačním a asociačním procesem. V květnu 1999 předložila Evropská komise návrh *Stabilizačního a asociačního procesu pro země jihovýchodní Evropy – Albánii, Bosnu a Hercegovinu, Chorvatsko, Bývalou jugoslávskou republiku Makedonii, Srbsko a Černou Horu*.³⁵ Přístup Unie k zemím jihovýchod-

³³ Napětí v Kosovu rostlo už od roku 1996, v roce 1998 probíhaly boje mezi Kosovskou osvobozenou armádou (UÇK) a srbskou armádou a policií. Mezinárodní společenství vytvořilo pro řešení kosovské krize kontaktní skupinu, v únoru 1999 bylo na jednání v Rambouillet dosaženo dohody, kterou ale podepsali pouze Albánci, Srbové to odmítali. Po odchodu mezinárodních pozorovatelů z Kosova v březnu 1999 nařídil Milošević nový útok. NATO zahájilo 24. března 1999 bombardování srbských cílů, které trvalo až do 10. června. Dohodou z Kumanova z 9. června bylo dosaženo stažení srbských sil z Kosova a provincie byla předána pod správu OSN.

³⁴ *Granić je otputovao u posjet SAD-u*. Vjesnik, 31.3.1999. Citováno dle: <http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/31/nunu.htm#BOOKMARK%200> (cit. 24.4.2009).

³⁵ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the Stabilisation and Association Process for Countries of South-Eastern Europe:*

ní Evropy byl tentokrát individuální, ale i nadále byl zdůrazňován princip regionální spolupráce těchto zemí, regionální spolupráce byla dokonce podmínkou pro to, aby Unie jednotlivým zemím Procesu poskytovala finanční pomoc. Celý proces stabilizace a přidružování měl probíhat v několika stupních. První stupeň zahrnoval rozvoj smluvních vztahů o stabilizaci a asociaci, nový druh smluvních vztahů, které by zohledňovaly situaci v každém konkrétním státě, jenž by měl perspektivu členství v Unii na základě Amsterdamské smlouvy a Kodaňských kritérií. Kromě splnění těchto kritérií pro členství v Unii musely země západního Balkánu splnit ještě dodatečné kritérium, jímž byla právě regionální spolupráce, prostřednictvím které chtěla EU v regionu dosáhnout stabilizace. U zemí zasažených válkou z první poloviny 90. let byla dalším klíčovým kritériem ještě spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii v Haagu.

Dne 10. června 1999 byl na konferenci ministrů v Kolíně nad Rýnem přijat *Stabilizační pakt pro jihovýchodní Evropu* (A Stability Pact for South Eastern Europe),³⁶ který znamenal významný předěl v politice Unie vůči zemím jihovýchodní Evropy. Paktem deklarovaná stabilizace nebyla zaměřena pouze na bezpečnost, ale zahrnovala i oblast politiky a hospodářství. Hlavním cílem Paktu bylo vytvořit pro země západního Balkánu perspektivu plnoprávného členství v Unii, pomoci jim udržet trvalý mír a předcházet konfliktům, podpořit upevňování demokracie, vlády práva, hospodářský rozvoj a reformu administrativních struktur a regionální spolupráci. Právě regionální spolupráce měla být jedním z nejdůležitějších a také nejúčinnějších nástrojů Paktu. Země západního Balkánu měly podle předpokladů oživit vzájemné hospodářské vztahy, obchod, investice, dopravu a rozvoj spolupráce v příhraničních oblastech, vytvořit základ pro spolupráci v oblasti vnitra a soudnictví a sociální, kulturní, vědecké, technologické, energetické a ekologické oblasti v souladu s pravidly Unie. Pakt si zároveň kladl za cíl rozvoj existujících hospodářských a obchodních vztahů v rámci regionu i na úrovni jihovýchodní Evropa – EU. Dále se zaměřoval na rozvoj nebo částečné přeorientování stávající hospodářské a finanční pomoci Unie regionu, na pomoc při demokratizaci, rozvoji občanské společnosti, vzdělávání a institucionalizaci, zahrnoval také podporu spravedlivým volbám, reformě soudnictví, policie a celní správy, podporu antikorupčním programům. Zvláštní důraz měl být kladen na řešení konfliktů a psychologických následků války. Řešil také spolupráci v oblasti soudnictví a vnitra, spolupráci v boji proti organizovanému zločinu, pomoc při udržování míru a pořádku,

Bosnia and Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, Former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania. COM (99) 235 final, 26.5.1999.

36 *Stability Pact for South Eastern Europe.* Citováno dle: <http://www.stabilitypact.org/constituent/990610-cologne.asp> (cit. 24.4.2009).

boji proti černému obchodu se zbraněmi, lidmi atd. Důležitým principem Paktu byl rovněž rozvoj politického dialogu na všech úrovních.

Chorvatsko mělo samozřejmě na stabilizaci regionu velký zájem. Kosovská krize sice přímo neohrožovala jeho bezpečnost, ale mohla pro něj mít hospodářské důsledky, protože mohla nahodit důvěru zahraničních turistů v bezpečnost chorvatského pobřeží, popřípadě odradit zahraniční investory. Proto také Chorvatsko uvítalo zájem mezinárodního společenství situaci v jihovýchodní Evropě řešit. Ivo Sanader, který v roce 1999 působil ve funkci místopředsedy Zahraničního výboru Chorvatského saboru, postoj své země charakterizoval takto: „*Chorvatsko se tedy na Pakt dívá jako na politický dokument, který zajistí stabilitu prostoru sousední jihovýchodní Evropy, a státům, které zahrnuje a které o to mají zájem, umožní zapojení se do evropských a transatlantických struktur, a to na individuálním základě. Jako středoevropská a mediteránská země, která hraničí s nestabilní oblastí jihovýchodní Evropy, je Chorvatsko obzvláště zainteresováno na hospodářské obnově, stabilitě a rozvoji demokracie v této oblasti. Zároveň Chorvatsko ve Stabilizačním paktu vidí jednu z možností, jednu z příležitostí k uskutečnění svého hlavního strategického cíle – přistoupení k Evropské unii a NATO.*“³⁷ Sanaderova slova dobře vystihují taktiku chorvatské zahraniční politiky na konci 90. let. Chorvaté se ze všech sil snažili sami sebe prezentovat jako středoevropskou a mediteránskou zemi, pro niž je nestabilní jihovýchodní Evropa pouze „sousedem“. Jakékoliv spojování jejich země s Balkánem bylo veřejností i politickou scénou v čele s prezidentem Tuđmanem vnímáno velmi citlivě.³⁸ Chorvatsko se tedy obávalo, aby se Proces stabilizace nevyvíjel postupem času směrem, který by mu nevyhovoval,³⁹ tedy aby jej Pakt, podobně jako nedávno nabídnutá americká iniciativa SECI,⁴⁰ „netlačil“ zpět

³⁷ S a n a d e r , I.: *Hrvatska*, s. 70.

³⁸ Chorvatské vládě se nelíbilo ani to, že pro Chorvatsko byl OSN ustaven společný Zvláštní zpravodaj OSN pro lidská práva v Jugoslávii, Bosně a Hercegovině a Chorvatsku Jiří Dienstbier. Tuđmanův režim byl přesvědčen, že v Chorvatsku jsou lidská práva na úplně jiné úrovni než v BaH a Jugoslávii, a proto by mělo mít samostatného zpravodaje. Srov. Granić: *Hrvatsku gledati odvojeno od BiH i SRJ*. Vjesnik, 24.3.1999. Citováno dle: <http://www.vjesnik.hr/html/1999/03/24/nvan.htm#BOOK-MARK%201> (cit. 24.4.2009).

³⁹ S a n a d e r , I.: *Hrvatska*, s. 69–70.

⁴⁰ S návrhem *Iniciativy pro spolupráci v jihovýchodní Evropě* (Southeastern Europe Cooperative Initiative, SECI) přišla administrativa amerického prezidenta Billa Clintona v červnu 1996. Cílem bylo poskytnout americkou podporu při vytváření podmínek pro mírové soužití a řešení konflikt v oblasti, dále měla rozvíjet mezivládní spolupráci mezi členy a také spolupráci mezi Iniciativou a EU. Zároveň měla Iniciativa bránit nárůstu ruského vlivu v oblasti a také vlivu islámského fundamentalismu, jehož šíření z Bosny se USA obávaly. A v neposlední řadě měla SECI připomenout evropským

na Balkán a do náruče nějakého „pohrobka“ bývalé Jugoslávie, doplněného navíc o mimořádně chudou Albánii. Navíc chorvatský zahraniční obchod byl tradičně mnohem více zaměřen na země Unie, než na postjugoslávské republiky. V roce 1999 mířilo do EU 49 % chorvatského vývozu v hodnotě 2,1 miliardy dolarů a 56,6 % dovozu v hodnotě 4,4 miliardy dolarů přicházelo do Chorvatska ze zemí EU. Tato čísla každoročně rostla – v roce 2002 už to bylo u exportu 52,7 % v hodnotě 2,58 miliardy dolarů a u importu 55,8 % v hodnotě 5,9 miliardy dolarů.⁴¹ Ostatně všechny postjugoslávské republiky se spíše snažily orientovat svou ekonomiku směrem na Západ, než na posilování vzájemných hospodářských vztahů. Když předseda Evropské komise Romano Prodi vyjádřil 13. října 1999 v Evropském parlamentu myšlenku, že země západního Balkánu by měly vytvořit zónu volného obchodu a později i celní unii, Chorvatsko se rozhodně postavilo proti takovým plánům a Komise to vzápětí dementovala.⁴² Objevily se také pochybnosti, jestli budou země a organizace, které se zavázaly ke spolupráci na Paktu, skutečně ochotné do něj investovat dostatečné finanční prostředky.⁴³

partnerům, že USA mají v oblasti jihovýchodní Evropy nadále velký vliv. V prosinci 1996 podepsaly Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Bývalá jugoslávská republika Makedonie, Řecko, Maďarsko, Moldávie, Rumunsko a Turecko *Prohlášení o cílech Iniciativy pro spolupráci v jihovýchodní Evropě*. Jugoslávie nebyla k podpisu přizvána kvůli volebním machinacím, Slovinsko účast odmítlo. K SECI nepřistoupil ani chorvatský prezident Tuđman, jehož rozhodnutí podpořila nejen vládnoucí HDZ, ale i opozice. Tuđman opakovaně v různých svých projevech ostře odmítal jakékoliv asociace, v nichž by Chorvatsko bylo součástí Balkánu nebo by hrozilo obnovení někdejší federální Jugoslávie. To sice nebylo cílem SECI, ale Tuđman byl přesto ostražitý. Jako možnou příпустil pouze spolupráci na konkrétních hospodářských a dopravních projektech, které budou pro Chorvatsko užitečné. Chorvatsko-americké vztahy se proto i v důsledku odmítnutí iniciativy SECI začaly pomalu ale jistě ochlazovat, stejně jako vztahy s EU, které se zejména nelíbilo to, že Chorvatsko všemožně blokovalo návrat srbských uprchlíků. Ochlazování vztahů s Amerikou dospělo dokonce tak daleko, že koncem září 1997 Amerika požadovala vyloučení Chorvatska z Rady Evropy, což však její Parlamentní shromáždění odmítlo. Svůj postoj k iniciativě SECI začalo Chorvatsko měnit v roce 1999, tedy ještě za vlády HDZ. Pro definitivní členství se rozhodla až vláda Ivici Račana v září 2000. Chorvatsko se v rámci SECI zapojovalo zejména do aktivit souvisejících s bojem proti terorismu a organizovanému zločinu a také projektů usnadňujících obchod a hospodářskou spolupráci. Srov. internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí a evropských integrací Republiky Chorvatsko. Citováno dle: <http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=820> (cit. 24.4.2009).

41 Zdroj: Státní statistický úřad (Državni zavod za statistiku). Citováno dle: <http://www.dzs.hr> (cit. 1.5.2009).

42 Srov. *I Prodi ponovno gura Hrvatsku na Balkan*, Vjesnik, 15.10.1999. Citováno dle: <http://www.vjesnik.hr/html/1999/10/15/Clanak.asp?r=gle&c=2> (cit. 27.4.2009).

43 Srov. např. M i l e t a , Vlatko: *Suvremeni procesi euroske integracije*. Zagreb 2000, s. 7–20.

Zároveň se objevily názory, že Pakt, který má zemím západního Balkánu zajistit integraci do euroatlantských struktur, může být pro Chorvatsko v tomto směru naopak brzdou. Pakt sice zmiňoval nutnost individuálního přístupu, ale přesto panovaly obavy, aby nepřevážila snaha aplikovat pro všechny jednotná řešení. Mohlo se také stát, že Evropská unie bude chtít začlenit země západního Balkánu společně, podobně jako plánovala začlenit země střední Evropy. V tom případě by Chorvatsko, hospodářsky i politicky nejrozvinutější ze zemí, pro než byl Pakt vytvořen, muselo čekat na méně rozvinuté sousedy.⁴⁴ A to byl vlastně další moment vzbuzující značné pochybnosti o skutečné účinnosti Paktu. Pakt byl totiž vytvořen pro země, které byly skutečně na velmi rozdílné úrovni politického, hospodářského i společenského vývoje. O Albánii mnozí pochybovali, že bude vůbec kdy schopna se ekonomicky začlenit do Unie.⁴⁵ Navíc převažující tendence v regionu byly spíše dezintegrační, což bylo ostatně vyjádřeno i rozpadem jugoslávské federace a v blízké budoucnosti to mělo být potvrzeno dalším štěpením Srbska, od něž se v roce 2006 odtrhla Černá Hora a o dva roky později dokonce i Kosovo. Někteří pozorovatelé vyjádřili také pochybnosti o skutečné účinnosti Paktu a schopnosti jeho aktérů aplikovat dohodnuté zásady v praxi.

Přes všechny tyto obavy a pochybnosti Chorvatsko Pakt neodmítlo. Ministerstvo zahraničí zvolilo opačnou taktiku – snažilo se co nejaktivněji zapojit do všech důležitých jednání a rozhovorů, přípravy dokumentů apod., aby mohlo hned v zárodku odhalit případná jemu ne zcela vyhovující řešení a předejít tak jejich aplikaci. Zároveň Chorvatsko důsledně trvalo na individuálním přístupu.⁴⁶ Oficiálně se ministerstvo vyjádřilo, že je se zněním Paktu spokojeno.⁴⁷ Na přijetí Paktu reagovala chorvatská vláda také konkrétními kroky. V září 1999 vypracoval Úřad Vlády Republiky Chorvatsko pro evropské integrace pod vedením ministryně Mintas-Hodak *Plán integračních aktivit*.⁴⁸ V jeho předmluvě se uvádí, že „přibližování Evropské unii je prioritou Vlády Republiky Chorvatsko a přijetí Plánu integračních aktivit je prvním krokem k uskutečnění tohoto cíle.“⁴⁹ Podrobný dokument

⁴⁴ Srov. D u j š i n, Uroš: *The stability pact for south-eastern Europe: an avenue to EU membership*. Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu LIII, 2003, s. 635.

⁴⁵ Tamtéž, s. 639.

⁴⁶ Srov. S a n a d e r, I.: *Hrvatska*, s. 70.

⁴⁷ *Vjesnik*, 11.6.1999. Citováno dle: <http://www.vjesnik.hr/html/1999/06/11/Clanak.asp?r=tem&c=2> (cit. 24.4.2009).

⁴⁸ Vlada Republike Hrvatske: *Plan integracijskih aktivnosti Republike Hrvatske*. Zagreb 1999.

⁴⁹ Tamtéž, s. 5.

definoval aktuální stav v Chorvatsku s ohledem na požadavky integrace do EU na třech základních úrovních – politické, hospodářské a právní – a potvrdil základní směry přizpůsobování. Jako svoje hlavní priority označila vláda uzavření dohody o přidruženém členství Chorvatska s Uníí a tím pádem tedy institucionalizaci vztahů Chorvatska a EU, dále pokračování ve spolupráci s institucemi EU a členskými i kandidátskými zeměmi a prohlubování této spolupráce. Vláda také chtěla urychlit transformaci hospodářství tak, aby bylo co nejdříve schopné se zapojit do Jednotného evropského trhu. Další prioritou bylo sladění chorvatské legislativy s legislativou Unie a posílení účinnosti justice. Vláda si také dala za úkol vytvořit náležitý institucionální rámec pro úspěšné provádění procesu integrace.

Lze tedy říci, že Tuđmanovo vedení udělalo během roku 1999 ve vztazích s Evropskou unií značný krok vpřed. Skutečně zásadní posun ve vzájemných vztazích však nastal až po roce 2000, po smrti prezidenta Franja Tuđmana a po volebním vítězství dosavadní opozice v čele s předsedou Sociálně demokratické strany Ivicou Račanem. Cesta Chorvatska do Evropské unie však měla být i nadále komplikovaná a měla trvat ještě déle než celé jedno desetiletí.

THE CROATIA AND THE EUROPEAN UNION IN THE PERIOD OF 1996–1999

Europska unija je prihvatila nezavisnost Republike Hrvatske 15. siječnja 1992. godine. Tijekom ratnog konflikta i nakon njega Unija je slala u Hrvatsku humanitarnu pomoć. Međutim, međusobni odnosi su više manje stagnirali, jer Unija se nije slagala s nacionalističkim i autoritativnim načinom vlade predsjednika Franjo Tuđmana i njegovom politikom prema srpskoj manjini u Hrvatskoj i prema Bosni i Hercegovini. Europska unija je također kritizirala nedostatak demokracije i poštivanja ljudskih prava u Hrvatskoj. Usprkos ovoj kritici više nego 60 % Hrvata je nakon završetka rata bilo za ulazak zemlje u Uniju. No Hrvatska tada nikako nije bila sposobna ispuniti kriterije za ulazak. Umjesto toga se koncentrirala na ulazak u Vijeće Europe, u koje je bila primljena 1996. godine.

Godine 1997. Europska unija je usvojila politiku regionalnog pristupa namijenjenu državama jugoistočne Europe. Unija je pretpostavljala da će rezultati ovog pristupa biti najprije ugovori o suradnji, poslije toga ugovori o pridruživanju i napokon ulazak u Uniju. Sve su zemlje trebale postići ove korake zajedno. Ovaj postupak je oštro kritizirao predsjednik Tuđman, koji je bio protiv približavanja Hrvatske zemljama Balkana i protiv bilokakvih inicijativa, koje su mu se činile kao pokušaji da se obnavlja nekadašnja Jugoslavija. Nasuprot tome, on je pokušavao prezentirati Hrvatsku kao srednjoeuropsku i mediteransku državu, kojoj je nestabilan Balkan samo susjed. O ovom razdoblju odnosi između Hrvatske i Europske unije su stagnirali.

Nakon kosovske krize, 1999. godine, Europska je unija je promijenila svoju politiku prema Balkanu i usvojila je Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP). To je bio novi poli-

tički okvir EU-a za zemlje Zapadnoga Balkana – Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Bivšu jugoslavensku Republiku Makedoniju, Srbiju i Crnu Goru. PSP je podupirao razvitak i pripreme zemalja Zapadnoga Balkana za buduće članstvo u EU kombiniranjem tri glavna instrumenta: Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, autonomnih trgovačkih mjera i financijske potpore. Temljeno načelo je bilo, za razliku od prethodnog globalno-regionalnog pristupa, individualan pristup, iako opet uz naglašavanje regionalne suradnje. Hrvatska je smatrala novu politiku Unije prema Balkanu boljom od prethodnog pristupa. Tijekom 1999. godine je napravila znatan korak prema integracijama. Međutim, stvarno približavanje Hrvatske Europskoj uniji i poboljšanje međusobnih odnosa, je počelo tek nakon smrti predsjednika Tuđmana na kraju 1999. godine i nakon parlamentarnih izbora 2000. u kojima je pobijedila dotadašnja opozicija na čelu sa Ivicom Račanom.